

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของการวิจัย

ประเทศไทยก้าวเข้าสู่การเป็นหนึ่งในสมาชิกของประชาคมอาเซียน (ASEAN) อย่างเป็นทางการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 โดยประชาคมอาเซียนจะเป็นองค์กรที่มีเพียงหนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งอัตลักษณ์ หนึ่งประชาคม (one vision, one identity, one community) ซึ่งมีสามเสาหลักด้วยกัน คือ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community-AEC) ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Security Community-ASC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community-ASCC) (จุไรรัตน์ แสงบุญนำ, 2556) แต่ทั้งนี้อาเซียนจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงประเด็นด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย เพราะประเทศสมาชิกแต่ละประเทศต่างมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ความเข้มงวด และความยืดหยุ่นของนโยบาย และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันจึงมีข้อตกลงระหว่างประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากกว่า 200 เรื่องที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ประเทศภาคีร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโลก ซึ่งการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ ไม่สามารถดำเนินการได้ตามลำพัง และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัญหาเหล่านี้ ไม่สามารถจำกัดได้ในอาณาเขตของประเทศใดประเทศหนึ่ง เนื่องจากระบบนิเวศของโลกมีความเชื่อมโยงกัน ปัญหาเหล่านี้ ได้แก่ การลดลงของชั้นโอโซน ฝนกรด การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มลพิษทางทะเล ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรประมง การลักลอบค้าสิ่งมีชีวิตระหว่างประเทศอย่างผิดกฎหมาย เป็นต้น ข้อตกลงเหล่านี้มักมีความเชื่อมโยงกันทั้งในแง่ปัญหา สาเหตุผลกระทบและการดำเนินการแก้ไข นอกจากนี้ในระดับประเทศ ความรับผิดชอบในการดำเนินงานตามข้อตกลงเหล่านี้มีการกระจายอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ ดังนั้นการดำเนินการตามพันธกรณีต่าง ๆ ของประเทศภาคีจะต้องคำนึงถึงความเชื่อมโยงเหล่านี้ร่วมด้วย เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและป้องกันความขัดแย้งและการดำเนินงานที่ซ้ำซ้อนกัน (วิระศักดิ์ สมยานะ, 2558)

ประเทศไทยในฐานะหนึ่งในประเทศสมาชิกอาเซียน มีพันธกรณีต้องดำเนินการตามความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมกับประเทศอาเซียน ซึ่งได้มีการจัดตั้งองค์กรเพื่อกำกับดูแลเรียกว่า เจ้าหน้าที่อาวุโสอาเซียนด้านสิ่งแวดล้อม (ASEAN Senior Officials on the Environment: ASOEN)

มีหน้าที่กำกับดูแลงานด้านสิ่งแวดล้อมของภูมิภาคอาเซียน ในส่วนของประเทศไทยมี ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำหน้าที่เป็นประธานเจ้าหน้าที่อาวุโสอาเซียน ด้านสิ่งแวดล้อม (ASOEN) นอกจากนี้ ยังมีการประชุมรัฐมนตรีอาเซียนด้านสิ่งแวดล้อม (Minister Meeting on Environment) เพื่อให้รัฐมนตรีด้านสิ่งแวดล้อมของอาเซียนได้มีโอกาสพบปะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และหารือในประเด็นปัญหาที่สำคัญด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ เรื่องมลพิษ หมอกควันข้ามแดน การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและความ หลากหลายทางชีวภาพ การจัดการทรัพยากรน้ำ การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและ ชรรมาภิบาล สิ่งแวดล้อมทางทะเลและชายฝั่ง สิ่งแวดล้อมศึกษา โดยมีสำนักความร่วมมือด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการ มีหน้าที่ศึกษาวิเคราะห์ประสานงาน และติดตามการ ดำเนินงานของคณะทำงานสาขาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการอนุมัติตามกรอบความร่วมมือด้าน สิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นศูนย์กลางการประสานงานทั้งหมดของภารกิจอาเซียน ด้านสิ่งแวดล้อม (ศูนย์ข้อมูลความรู้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน, 2557)

สำหรับประเด็นผลกระทบเชิงบวกในด้านทรัพยากรธรรมชาติของการเข้าสู่ประชาคม อาเซียนของไทยคือเกิดการประสานข้อบังคับด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ประเทศสมาชิกอาเซียนมี ความเข้าใจและความร่วมมือกันมากขึ้นในการแก้ไขปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทั้งนี้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทยได้รับการกระตุ้นและเสริมสร้าง ศักยภาพเพื่อให้สามารถบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองที่ยั่งยืนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือและมีทำที่ร่วมกันของประเทศในภูมิภาคอาเซียนในการเจรจาความ ตกลงภายใต้กรอบความตกลงพหุภาคีร่วมกัน และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมข้าม พรมแดนอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ก็อาจต้องประสบผลกระทบเชิงลบอีกมาก ทั้งการลักลอบการ ค้าไม้ ค้าสัตว์ป่า และพืชป่าที่ผิดกฎหมาย การเคลื่อนย้ายสารเคมีอันตรายข้ามพรมแดน ได้ง่ายขึ้น การเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์อย่างไม่เป็นธรรม การปนเปื้อน GMOs การเข้ามาของชนิด พันธุ์ต่างถิ่น และการรั่วไหลของแหล่งพันธุกรรม การเปิดเสรีด้านการลงทุนการทำไม้จากป่าปลูก ที่อาจส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น ความขัดแย้งของการมี ทำที่และจัดลำดับความสำคัญร่วมกันในเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิประเทศ รวมถึงการเปิดเสรี ด้านการค้าบริการสาขาสิ่งแวดล้อม อาจส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการไทย ในเรื่องความสามารถ ในการแข่งขันและการเปิดเสรี (วีระศักดิ์ สมยานะ, 2558)

ประเทศสมาชิกในอาเซียน สามารถเข้ามาควบคุม ดูแลปัญหาต่าง ๆ ได้ ถ้าหากมีการประยุกต์ใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อประกอบขึ้นมาเป็นนโยบายและมาตรการที่เหมาะสมซึ่งไม่เพียงแต่การควบคุม และกำกับ โดยการออกกฎหมายบังคับ หรือการกำหนดให้ปล่อยมลพิษในระดับเกณฑ์มาตรฐานแล้ว เรายังสามารถใช้ภาษีสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายเช่น ภาษีมลพิษ หรือค่าธรรมเนียมผลิตภัณฑ์ที่ก่อมลพิษ ค่าธรรมเนียมการอนุญาตปล่อยมลพิษ ค่าธรรมเนียมการจัดการมลพิษ การซื้อขายหรือโอนสิทธิใบอนุญาตการปล่อยมลพิษ การวางประกันความเสี่ยงหรือความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม หรือมาตรการอุดหนุนเทคโนโลยีสะอาด เป็นต้น เครื่องมือเหล่านี้เมื่อนำมาใช้ที่เหมาะสม (Optimum) ก็จะช่วยกระตุ้นให้ผู้ผลิตพัฒนาเทคโนโลยีสะอาด ลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งประชาชนก็จะมีพฤติกรรมกรบริโภคที่มีความรับผิดชอบมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ประเทศไทยประสบปัญหาเกี่ยวกับภาวะแวดล้อมที่สำคัญในปัจจุบัน (Xu Ping, 2010) ได้แก่ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาวะอากาศก่อให้เกิดอุทกภัย ความแห้งแล้ง อุณหภูมิของอากาศที่สูงขึ้น การเกษตรที่ให้สารพิษ ได้แก่ ยาฆ่าแมลง การใส่ปุ๋ยเคมีที่มากเกินไปจนเป็นอันตรายต่อสัตว์ คน และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ปัญหาน้ำเสีย อากาศเป็นพิษ โดยเฉพาะในชุมชนชนบท เช่น จังหวัดเชียงใหม่ประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษที่สำคัญ 2 ประการ คือ การทำการเกษตรแบบเร่งรัดโดยใส่ปุ๋ยเคมีในปริมาณที่มากเกินไปได้ก่อให้เกิดผลเสียต่อดินที่ทำการเพาะปลูก และการตัดไม้ทำลายป่าที่ผิดกฎหมาย ดังการศึกษาของ Greenpace (2011) ที่พบว่า การทำเกษตรแบบเร่งรัดได้ทำให้น้ำบาดาลถูกปนเปื้อนด้วยสารเคมีประเภทไนเตรท ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของคน โดยเฉพาะเด็ก การได้รับสารพิษจากยาฆ่าแมลงโดยตรงเป็นอันตรายต่อสุขภาพของเกษตรกร ซึ่งในปี 2005 มีเกษตรกรที่ได้รับสารพิษจำนวน 2,406 รายในประเทศไทย โดยที่เกษตรกรดังกล่าวยังขาดความรู้ความเข้าใจในการทำการเกษตรที่ถูกวิธีและไม่ทำลายทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการที่ประเทศไทยได้เข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน โดยมีข้อตกลงอาเซียนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ การกำหนดกฎหมาย ระเบียบที่ประเทศสมาชิกของ ASEAN ต้องปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การกำจัดปัญหาหมอกควันไฟป่าที่เกิดจากการเกษตรของชาวชนบท การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ แม่น้ำ การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การรักษาป่าไม้และลำธารให้กับประชาชน ตลอดจนการใช้มาตรการควบคุมตรวจสอบการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเพิ่มมาตรการการลงโทษขั้นรุนแรงแก่ชุมชนที่กระทำการใด ๆ ที่ทำลายสิ่งแวดล้อม จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและเร่งด่วนที่ประชาชน โดยเฉพาะคนในชนบทจะต้องรับรู้ และศึกษาเพื่อจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง

เพื่อให้ประเทศไทยใช้โอกาสจากประชาคมอาเซียนในการพัฒนาประเทศ และลดผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไว้มาประยุกต์ใช้ในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน กล่าวคือ การใช้ประโยชน์จากประชาคมอาเซียนอย่าง “พอประมาณ” ไม่เอารัดเอาเปรียบชาติสมาชิกอาเซียนอื่น แต่ต้องร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อก้าวเดินไปในนามของอาเซียน การเตรียมความพร้อมอย่าง “มีเหตุผล” เพื่อให้ “มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี” ภายใต้งैอนไขความรู้ คู่คุณธรรม ซึ่งจะนำไปสู่คุณภาพชีวิต เศรษฐกิจและสังคมที่มีความก้าวหน้าอย่างสมดุล มั่นคงและยั่งยืน ตรงกับวิสัยทัศน์การวิจัยของชาติ (พ.ศ.2555-2559) คือ “ประเทศไทยมีและใช้งานวิจัยที่มีคุณภาพ เพื่อการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน” โดยมีการกำหนดพันธกิจการวิจัยของชาติ (พ.ศ. 2555-2559) คือ “พัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถในการวิจัยของประเทศไทยให้สูงขึ้น และสร้างฐานความรู้ที่มีคุณค่า สามารถประยุกต์และพัฒนาวิทยาการที่เหมาะสมและแพร่หลาย รวมทั้งให้เกิดการเรียนรู้และต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์และสาธารณะ ตลอดจนเกิดการพัฒนาคูณภาพชีวิต โดยใช้ทรัพยากรและเครือข่ายวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม” โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้จัดทำร่างทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ต่อยอดถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) โดยมีหลักการสำคัญคือ มุ่งพัฒนาภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนในทุกระดับ ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ในสังคม พัฒนาประเทศสู่ความสมดุลในทุกมิติอย่างบูรณาการและเป็นองค์รวม และยึดวิสัยทัศน์ปี พ.ศ. 2570 คือ “คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีมิตรไมตรีบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง ยึดมั่นในวัฒนธรรมประชาธิปไตย และหลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง มีคุณภาพสังคมมีความปลอดภัยและมั่นคง อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี เกื้อกูลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ระบบการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน อยู่บนฐานทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองและแข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี (ยุทธศาสตร์การวิจัยแห่งชาติ, 2559)

หากจะมองถึงนโยบายการวิจัยที่ต้องลงสู่ชุมชนท้องถิ่นภายใต้กรอบอาเซียนนั้น พบว่าจังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดหนึ่งที่จะได้รับผลกระทบดังกล่าว ทั้งนี้เพราะจังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่ดีที่สุดของไทย อีกทั้งยังได้รับการโหวตจากนิตยสารการท่องเที่ยวชั้นนำของโลกว่าเป็นเมืองที่น่าอยู่ที่สุดในโลกอันดับต้น ๆ เมืองหนึ่ง (มงคล ตันติสุขุมาล, 2556) ซึ่งแน่นอนว่าการเปิดอาเซียนจะส่งผลกระทบต่อจังหวัดเชียงใหม่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้

ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ในฐานะหน่วยงานการศึกษาเพื่อท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาและแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพราะเป็นสถาบันอุดมศึกษาชั้นนำ ที่มุ่งปฏิบัติการกิจเพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง (แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2558) ด้วยเหตุนี้ นักวิจัยภายใต้พันธกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จึงมีความมุ่งมั่นและมีความพร้อมที่จะจัดทำชุดโครงการวิจัยเรื่อง “แผนกลยุทธ์การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ในกรอบประชาคมอาเซียน ภายใต้ความร่วมมือทางวิชาการกับมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ (strategic plan to enhance the ability of Chiang Mai communities in ASEAN community under the academic collaboration with Chiang Mai Rajabhat University: SCAC-CMRU)” ในโครงการที่มีชื่อว่า “แผนกลยุทธ์การเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน (strategic plan to enhance the ability to manage the natural resources of Chiang Mai communities in ASEAN community)” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ พร้อมกับศึกษาศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ต่อการแบ่งปันและการปรับตัว ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน ซึ่งการวิจัยในปี 2558 พบว่า ปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ จะก่อให้เกิดรายได้และกระจายสู่ท้องถิ่น หากสามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบและมีกฎระเบียบที่ชัดเจน แต่หากไม่สามารถควบคุมและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้ จะทำให้ทรัพยากรของจังหวัดเชียงใหม่ถูกทำลายและเกิดความเสื่อมโทรม สำหรับการศึกษาศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน ผลการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในหน่วยงาน พบว่า มีจุดแข็งคือ ผู้บริหารองค์กรชุมชนมีวิสัยทัศน์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน แต่ยังคงมีจุดอ่อนคือ เจ้าหน้าที่ขาดความรู้เฉพาะด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในกรอบประชาคมอาเซียน ผลการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกหน่วยงาน พบว่า มีโอกาสที่สำคัญคือ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ แต่ยังคงพบอุปสรรคคือ ชุมชนขาดจิตสำนึกในการร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จากศักยภาพของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ดังกล่าวสามารถนำมาสร้างเป็นกลยุทธ์ในการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในกรอบประชาคมอาเซียนได้จำนวน 4 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) กลยุทธ์พลิกฟื้นคือ การที่ห้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่เข้าไปเรียนรู้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนและบูรณาการ

แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) กลยุทธ์ตัดทอนคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน 3) กลยุทธ์เชิงรุกคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้มแข็งในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน และ 4) กลยุทธ์การรักษาเสถียรภาพคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งการวิจัยในครั้งต่อไปควรที่จะศึกษาผลกระทบของอาเซียนที่มีต่อชุมชนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของทุกชุมชนทั้ง 210 ชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ หลังจากนั้นทำการคัดเลือกชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เพื่อนำมาเป็นตัวแทนของชุมชนในการวางแผนการกำหนดแผนกลยุทธ์การเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ (วิระศักดิ์ สมยานะ, 2558) ทั้งนี้การวิจัยได้ต่อยอดไปสู่ปี พ.ศ. 2559 โดยมีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ต่อการเพิ่มศักยภาพความเข้มแข็งของการบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน พร้อมกับเสนอแนะแนวทางในการสร้างแผนเพิ่มขีดความสามารถของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ต่อการเพิ่มศักยภาพความเข้มแข็งของการบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน

1.2.2 เพื่อเสนอแนะแนวทางในการสร้างแผนเพิ่มขีดความสามารถของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2559 จนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2559 รวมระยะเวลาการวิจัย 12 เดือน (1 ปี)

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1) ผลการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน

2) ผลการวิเคราะห์ผลกระทบด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน

3) แนวทางการพัฒนาศักยภาพความเข้มแข็งของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน

1.3.3 ขอบเขตด้านประชากร

ชุมชนท้องถิ่นทั้งหมด จำนวน 25 อำเภอ (2,064 หมู่บ้าน) ของจังหวัดเชียงใหม่

1.3.4 ขอบเขตด้านพื้นที่

เขตพื้นที่ 25 อำเภอ ของจังหวัดเชียงใหม่

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1.4.1 ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง/ผู้เข้าร่วมการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดประชากรของการศึกษาโดยกำหนดชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ทั้งสิ้น 25 อำเภอ รวม 2,064 ชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดตัวอย่าง โดยคัดเลือกจากชุมชนที่มีความต้องการเข้าร่วมโครงการ ใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้น (stratified sampling) จากอำเภอต่าง ๆ ที่สนใจจะเข้าร่วมโครงการ และสุ่มแบบเจาะจงตามวัตถุประสงค์ (purposive sampling) มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 11 ชุมชน คือ อำเภอสันป่าตอง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำป่อหลวง

1.4.2 ข้อมูลและเครื่องมือในการวิจัย

1) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการสำรวจ สอบถามและสัมภาษณ์ในพื้นที่ 1 อำเภอ 11 ชุมชน ทั้งจังหวัดเชียงใหม่

2) ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสาร งานวิจัย ผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมของการบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

3) ชนิดเครื่องมือการประเมิน แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบประเมิน ดังนี้

3.1) แบบฟอร์มแสดงความประสงค์เข้าร่วมโครงการ

3.2) แบบฟอร์มเพื่อประเมินคัดกรองผู้เข้าร่วมโครงการ

3.3) แบบสอบถามงานวิจัย (แต่ละชุมชน) “ความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในอาเซียน”

3.4) แบบสอบถามงานวิจัย (แต่ละชุมชน) “ปัญหาและผลกระทบต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน”

3.5) แบบสอบถามงานวิจัย (แต่ละชุมชน) “การเตรียมความพร้อมของชุมชนด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเมื่อเปิดประชาคมอาเซียน”

3.6) แบบสอบถามงานวิจัย (แต่ละชุมชน) “ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมต่อการเตรียมความพร้อมของชุมชนในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ”

3.7) แบบฟอร์มการจัดทำโครงการเพิ่มขีดความสามารถของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน

1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ระดับความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน

1.5.2 ผลการวิเคราะห์ผลกระทบต่อด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ จนสามารถนำไปเพิ่มศักยภาพความเข้มแข็งของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน

1.5.3 สามารถเสนอแนะแนวทางในการสร้างแผนเพิ่มขีดความสามารถของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน

1.6 นิยามศัพท์

ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) หมายถึง การร่วมกันทางเศรษฐกิจของประเทศในเขตอาเซียน เพื่อผลประโยชน์ในอำนาจการต่อรองทางเศรษฐกิจ การส่งออก และการนำเข้าของสินค้า ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ดำเนินการควบคู่ไปกับ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community: APSC) และประชาคมสังคม-วัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community: ASCC) ซึ่งเป็นสามส่วนหลักของประชาคมอาเซียน

การพัฒนา (Development) หมายถึง ความเจริญก้าวหน้าโดยทั่ว ๆ ไป เช่น การพัฒนาชุมชน พัฒนาประเทศ คือการทำสิ่งเหล่านั้นให้ดีขึ้น เจริญขึ้นสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้ได้ดียิ่งขึ้นหรืออาจกล่าวได้ว่า “การพัฒนา” เป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจาก

สภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่หยุดนิ่ง การพัฒนามีความสัมพันธ์โดยตรงกับความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ การพัฒนา หมายถึง กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว คือการทำให้ลักษณะเดิมเปลี่ยนไป โดยมุ่งหมายว่า ลักษณะใหม่ที่เข้ามาแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเก่า แต่โดยธรรมชาติแล้วการเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดปัญหาในตัวมันเอง เพียงแต่ว่าจะมีปัญหามากหรือปัญหาน้อย

การบริหารจัดการ (Administrative Management) หมายถึง การกำหนดทิศทางในการใช้ทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายขององค์กร

ชุมชน (Community) หมายถึง บุคคลที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ใดที่หนึ่งที่มีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นเครือญาติหรือเพื่อนบ้าน โดยมีการใช้ชีวิตร่วมกันมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource) หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติโดยที่มนุษย์ไม่ได้สร้างขึ้นและมีประโยชน์ต่อมนุษย์

การเพิ่มขีดความสามารถ (enhance the ability) หมายถึง กระบวนการที่ทำให้ บุคคล องค์กร สถาบัน และสังคมได้พัฒนาความสามารถ (ทั้งโดยบุคคลหรือร่วมกัน) ในการปฏิบัติหน้าที่ที่จะแก้ปัญหา รวมทั้งกำหนดและดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ ทั้งนี้มีองค์ประกอบที่สำคัญ สามประการ (วิจารณ์ พานิช, 2555 อ้างจาก สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP)) คือ ประการที่หนึ่ง การพัฒนาขีดความสามารถเป็นกระบวนการเรียนรู้ และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่กิจกรรมที่ดำเนินการครั้งเดียวสำเร็จ ประการที่สอง เป็นกระบวนการที่เน้นการใช้และการเสริมสร้างพลังของทั้งบุคคล องค์กร และเครือข่าย และ ประการที่สาม ต้องมีการพิจารณาคำเนินการอย่างเป็นระบบในการจัดทำยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนาขีดความสามารถ

แผนชุมชน คือ การวางแผนและกำหนดอนาคตของกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนโดยเกิดขึ้นจากคนในชุมชน ที่มีการรวมตัวกันจัดทำแผนขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตน ให้เป็นไปตามที่ความต้องการและสามารถแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกัน โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมกำหนดแนวทางและทำกิจกรรมการพัฒนาร่วมกัน โดยยึดหลักการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก ด้วยการคำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก จึงกล่าวได้ว่า แผนชุมชน เป็นของชุมชน ดำเนินการ โดยชุมชนและเพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง ซึ่งแตกต่างจากแผนที่ภาครัฐจัดทำขึ้นเพื่อจัดสรรงบประมาณเป็นหลัก

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง กระบวนการ วิธีการ หรือกิจกรรมที่เป็นส่งเสริมพัฒนา และสนับสนุนให้เกิดการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่นมีความยั่งยืนและสมบูรณ์

แผนกลยุทธ์ หมายถึง แผนการดำเนินงานที่ได้จากการตัดสินใจวางแผนอย่างมีระบบ มีทิศทางมีกระบวนการทำงานที่ชัดเจน มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นและองค์กรสามารถดำรงอยู่ได้ในอนาคต โดยอาศัยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของทุกฝ่าย